

Mažupė

Petras Juknevičius
Karolina Trebaitė

Panevėžys, 2009

MAŽUPĖ

Petras Juknevičius
Karolina Trebaitė

Panevėžys 2009

UDK 910.4:796.5(474.5)

Ju 56

© Petras Juknevičius

© Karolina Trebaitė

© UAB „Tėvynė“

ISBN 978-609-95085-4-2

Nedidelis Mažupės upelis. Beje, apie tai byloja ir pats jo vardas: kalbininkai Mažupę kildina iš lietuviškų žodžių *maža, maža, mažasai, mažasis*. Čia pravartu prisiminti Lietuvos upių tyrinėtojo A. Basalyko pastabą, kad „*upėvardžiai išlaikė iki mūsų laikų ir pirmuosius vandens fizinių savybių pastebėjimus, kurie, tiesa, neretai buvo labai subjektyvūs.*“ Mažupė ir senolių atminime nebuvo didelė. Vasaromis ji vietomis išdžiūdavo.

Mažupės pakrantėse būta dvarų, didesnių ir mažesnių kaimų, vienas miestas. Laikui bėgant pakrančių gyvenvietės kito, pasikeitė ir upelio vaga. Hidrografai teigia, kad upės ir upeliai, tai vandens srautas, tekantis savo suformuota vaga.

O jei įsikiša žmogus? Jei jis performuoja vagą, ar ir tada galime tai vadinti upe?

Šiame leidinyje Mažupės vagą laikysime upe, nežiūrėdami visų pokyčių. Sąlyginai upės atkarpos suskirstėme taip: aukštupys – Radviliškio ir Panevėžio, vidurupys – Pakruojo, o žemupys – Pasvalio rajonuose.

Trumpa upės charakteristika

Informaciniuose leidiniuose nevienodai nurodoma upės pradžia: vienuose – ties Gačioniais (Pakruojo r.), kituose – Smilgių ar Tarvydų apylinkėse. Enciklopedijose nurodomas ir skirtingas upės ilgis (nuo 37 iki 43 km), baseino plotas. Čia vėl pravartu prisiminti A. Basalyko pastabą, kad kanalizauta upės atkarpa dažnai dvigubai arba trigubai sutrumpėja, dėl to padidėja jos nuolydis ir upėje kurį laiką pagyvėja gilinamoji erozija. Mes rėmėmės naujausių leidinių informacija.

Mažupė – dešinysis Mūšos intakas. Jos ilgis – 37,5 km, baseino plotas – 162,3 kv. km. Vidutinis debitas 1,0 m³/sek. Apie 1930–1934 metus Mažupės vaga reguliuota. Natūrali išlikusi tik žemupyje. „*Kol žemės nebuvo numelioruotos, ji taip patvindavo, kad pašalus pačiūžomis būdavo galima nučiuožti nuo Tarvydų iki Smilgių*“ (Elenos Čeponytės-Čeponienės pasakojimas). 1930 m. buvo įsteigta Joniškėlio vandens matavimo stotis.

Mažupė teka dviejų apskričių – Šiaulių ir Panevėžio bei keturių rajonų – Radviliškio, Panevėžio, Pakruojo ir Pasvalio – teritorijomis.

Didesnieji Mažupės intakai: dešinieji Dergėla ir Meškerdys, kairieji Lieknelis, Šakynė. Kiek abejonių kyla dėl pastarojo: naujesniuose žemėlapiuose Šakynė nurodyta kaip dešinysis intakas. Tai galėjo atsitikti melioruojant laukus ir reguliuojant kanalais upelių tinklą.

Į istorijos šaltinius Mažupė pakliuvo XVI šimtmetyje. Antai I. Sprogio sudarytame to amžiaus vietovardžių sąrašė minima Mažupė ir Pamažupių laukas. D. Dovgialo rašo, kad 1585–1587 m. kunigaikštienė Aleksandra Kurbskaja valdė keletą dvarų Upytės pavieta, tarp jų Mažupės (Межупы). Šios vietos nelo- kalizuotos.

Aukštupys Radviliškio ir Panevėžio rajonuose

*Gurgė, čirškė upelis pro šalį.
Draskė kranto velėnas įniršęs.
Ten už posūkio – aplatos žalios,
Miško briaunos, kirtimai ir biržės.*

*Buvo stirnų gulyklos. Papieviuose,
Kur upelis nei stovi, nei teka,
Kur tik karklai kuždėdami stiebiasi
Ir stirnaitėm bailiom kažką sako.*

S. Anglickis

Radviliškio rajono šiaurės rytiniame pakraštyje, prie ribos su Panevėžio rajonu, glaudžiasi Kibildžių kaimas. Kaimas paminėtas 1892 m. Kauno gubernijos gyvenamųjų vietų sąrašė. 1902 m. kaime gyveno 113 žmonių. Pirmojo pasaulinio karo vokiečių kariniuose žemėlapiuose kaime pažymėtas vėjo malūnas. 1931 m. malūnas priklausė Stasiui Krivickui. 1932 m. jo savininku nurodytas Juozas Krivickas. 1923 m. čia buvo 21 sodyba su 95 gyventojais. 1998 m. kaime gyveno 15 žmonių.

Tokia trumpa kaimo, iš kurio šiaurės rytinių galulaukių ir pradeda savo kelią Mažupė.

Dabar upelio pradžia ir atsekti sunku, nes Panevėžio ir Radviliškio rajonų riboje jis kanalais sujungtas su Kiaunės ir Liulio upeliais. Pradžioje grioviu paversta Mažupė teka į rytus, o pasiekusi Panevėžio rajoną, pasuka į šiaurę.

Dešinysis Mažupės intakas Ošupis skiria Panevėžio ir Radviliškio rajonus. Pavadinimas kildinamas iš lietuviško žodžio *ošti*, t. y. *šniokšti*. Kitur teigiama, kad Ošupis yra netoliese tekančios Ramytės dešinysis intakas. Matyt, ši paininga irgi atsirado melioratoriams kanalais sujungus upelių vagas, juos pačius kanalizavus.

Pasiekusi dabartinio Panevėžio rajono teritoriją, kartu ir kitą apskritį, Mažupė šiek tiek krypdama į šiaurės rytus teka Kiaužerių kaimo laukais.

Kaimo sodybos yra dešiniajame krante. Turimais duomenimis, Kiaužerių kaimo vardas aptinkamas 1690 m. bažnytinėse knygose. 1776 m. kaime gyveno 6 šeimos: Šidlovskio, Žukovičiaus, Jarulaičio, Bartkevičiaus, Giedraičio, Lukšo. 1785 m. Kiaužeriuose aprašytos 8 sodybos. Minimios šios pavardės: Kova-

levskis, Michalovskis, Kryštopaitis, Jankevičius, Černiauskis, Smatalis.

Daugiau duomenų apie kaimą aptinkame jau XIX a. šaltiniuose. 1882 m. stambesnis kaimo ūkininkas buvo Antanas Goiževskis, Juozapo sūnus, turėjęs 37 dešimtines dirbamos žemės ir 6 dešimtines nedirbamos bei 1 dešimtinę miško. O štai 1910 m., be jo, nurodyti dar du žemės savininkai – Petras Balčikonis, Martyno sūnus, ir Bonaventūras Kupstas, Petro sūnus.

Kiaužerių kaimas yra 1892 m. Kauno gubernijos gyvenamųjų vietų sąrašė. 1902 m. jame gyveno 117 gyventojų. 1923 m. buvo 19 ūkininkų sodybų su 110 gyventojų. 1925 m. buvo numatyta išparceliuoti Kiaužerių vienkiamyje buvusį 21 ha žemės.

Po Antrojo pasaulinio karo kaimas priklausė Smilgių kolūkiui.

2001 m. Kiaužeriuose gyveno 39 žmonės.

Kairiajame Mažupės krante esančiame Raintynės miškelyje yra įdomūs kultūros paveldo objektai – mitologiniai akmenys. Į kultūros paminklų sąrašus buvo patekęs vienas akmuo, bet po 1987 m. archeologinės ekspedicijos saugomas akmenų kompleksas. B.

Kviklys rašo, kad akmuo buvęs šienaujamoje pievoje. Tik vėliau čia užaugo miškas. Tai patvirtina ir vietos gyventojų pasakojimai, kad anksčiau Kiaužerių kaimas buvęs apsuptas balų.

Toliau Mažupės kelyje Žvalgų kaimas. Nesenais kaimas, jo istorija glaudžiai susijusi su dvaru. Dešiniajame Mažupės krante yra Mediniškių dvaro sodybos fragmentai. Kažkada šios žemės priklausė Belozarams. 1872 m. Mediniškių dvarą iš Belozarų nupirko Drovanovskiai. 1882 m. dvaro savininkas Julijonas Drovanovskis, Ferdinando sūnus, turėjo 115 dešimtinių dirbamos ir 11 dešimtinių netinkamos dirbti žemės bei 50 dešimtinių miško. Dvaras minimas 1892 m. Kauno gubernijos gyvenamųjų vietų sąrašė. 1902 m. Mediniškių dvare gyveno 19 žmonių. 1908 m. dvarą iš Boleslovo Drovanovskio nupirko Julijonas Drovanovskis. Matyt, dvaro valda jau skaidėsi, nes 1910 m. Ferdinandui Drovanovskiui ir kitiems priklausė 264 dešimtinės žemės, įvertintos 21 050 rub., o Julija Drovanovskaja, Felicijono dukra, turėjo 8 dešimtines žemės, kurios vertė – 560 rub.

1912 m. Mediniškių dvarą paveldėjo Vitoldas Drovanovskis. Tais metais įvyko

pirmoji dvaro parceliacija. Savininkai Lietuvoje negyveno (Vitoldas Drovanovskis gyveno Ukrainoje). Iš dvaro žemės įsigijo Mediniškių kaimo gyventojai Mikelėnai, Šidlauskai, Rozalimo pašto viršininkas A. Plisko.

1923 m. dvare gyveno 29 žmonės. 1924 m. įvyko antroji dvaro parceliacija. Tuomet čia buvo 296 ha žemės. Buvo sudaryta 19 sklypų, kurie išdalyti kariams savanoriams. Dvaro žemėse įsikūrusios sodybos sudarė naują Žvalgų kaimą.

Dvaro centrą nuomojo, o vėliau, matyt, ir įsigijo Adolfas Minginas. Čia gyveno rašytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės draugė Malvina Holmaitė-Minginienė. 1933 m. dvarą nupirko Karolis Krūminas. 1940 m. nacionalizuojant dvarą, Krūminai turėjo 81,74 ha žemės. Dvaras buvo nugyventas po Antrojo pasaulinio karo.

2001 m. Žvalgų kaime gyveno 15 žmonių.

Mažupė pasiekia Mediniškių kaimą, kuris jau yra Pakruojo rajone. Upelis vėl „grįžta“ į Šiaulių apskritį.

Vidurupys – Pakruojo rajono lygumose

Pasiekusi dabartinį Pakruojo rajoną, Mažupė teka Mediniškių kaimo laukais. Turint galvoje, kad Smilgių krašte daug vietovardžių ir net vandenvardžių yra gyvūninės ar augalinės kilmės, kaimo pavadinimą galima būtų sieti su senovės lietuvių žodžiu *medė*, t. y. miškas, giria. Dar XIX a. archeologas F. Pokrovskis paminėjo Mediniškių senkapį. Tarpukariu J. Elisonas pateikė pasakojimą apie kaimo senovę: „*Kaimo laukuose kasė 1921 metais šulinį, kuriam vieta buvo parinkta ties dideliu akmeniu. Bekasdami užėjo tokią vietą, kur radę žmogaus kaulų, kalaviją ir kelis auksinius pinigus.*“ Remdamasis F. Pokrovskiu ir J. Elisonu, Mediniškių senkapius paminėjo ir P. Tarasenka („*Žvyrduobėje*“ *randama žmonių kaulų ir senovinių geležies ir bronzos padarų*“). Pokariniame kultūros paminklų sąrašė buvo įregistruotas Mediniškių senkapis, vad. Kapais (AV 794). Kaimo laukuose buvo šaltinis *Verdenė*, minima *Velnių bala*.

Rašytinių duomenų apie kaimą randame tik XIX a. Antai 1882 m. valstietis Nikodemas

Mikelėnas, Matviejaus sūnus, čia turėjo 34,5 dešimtinės dirbamos ir 6 dešimtinės netinkamos dirbti žemės bei 4,5 dešimtinės miško. 53 dešimtinės dirbamos ir 3 dešimtinės nedirbamos žemės čia dalijosi Urban ir Kazimieras Baranovskis, Vikentijaus sūnus. Aleksandras ir Antanas Šidlauskai, Povilo sūnūs, turėjo 29 dešimtinės dirbamos ir 25 dešimtinės netinkamos dirbti žemės. Bučių dvarelis Naujamiesčio parapijoje savininkas Jurgis Neirandas, Hanso sūnus, Mediniškiuose turėjo daugiau kaip 24 dešimtinės dirbamos ir 21 dešimtinę nedirbamos žemės, daugiau kaip vieną dešimtinę miško. Beveik tie patys žemės savininkai nurodyti ir 1910 m.

Mediniškių kaimas paminėtas 1892 m. Kauno gubernijos gyvenamųjų vietų sąrašė. 1902 m. kaime gyveno 151 žmogus. 1923 m. Mediniškių kaime buvo 29 ūkiai su 145 gyventojais.

Tarpukariu Šidlauskų name buvo pradžios mokykla.

Pokario metais Mediniškių kaimo laukuose, pakliuvęs į pasaulį, žuvo Lietuvos partizanų „Žaliosios“ rinktinės vadas kapitonas Izidorius Pucevičius-Radvila. Žūtis vietoje stovi kryžius.

2001 m. kaime buvo 44 gyventojai.

Mažupė teka į šiaurę, bet lyg tam, kad perkirstų Smilgių ir Pakruojo plentą, staiga metasi į rytus. Po to Tarvydų kaimo galulaukėse vėl teka įprastine kryptimi – į šiaurės rytus. Upės, teisingiau kanalo, plotis siekia 5 m, gylis – iki 1,4 m. Tėkmės greitis 0,2 m/sek. Dugno gruntas tvirtas.

Tarvydų kaimas yra kairiajame Mažupės krante. Kaimas asmenvardinės kilmės, nuo Tarvydo.

Tarpukario dokumentuose nurodomas 3 ha dydžio kalnas, vadinamas *Gaideliu* ir *Gojaus* bala. Tai galėjo būti vietos, menančios pagonybę.

Istoriniuose šaltiniuose kaimas pirmą kartą paminėtas 1585 metais. XVIII a. šaltinių duomenimis, Tarvydai – karališkasis kaimas. 1738 m. čia gyveno 5 šeimos. Pagal 1888 m. Karpių valdų pasidalijimo aktą, Benediktui Karpiui iš Klovainių dvaro atiteko Tarvydų kaimas. Tarvyduose buvo įkurtas palivarkas (107 dešimtinės), priklausęs Benediktui Karpiui, bet jį nuomojo kaunietis Karolis Tauginas. Vėliau palivarkas priklausė Klovainių-Smilgių dvarui. K. Tauginas palivarką valdė iki 1902 m. Palivarko žemė nebuvo

išpirkta. Gal dėl to 1892 m. minimas Tarvydų kaimas ir vienkiemis. 1902 m. kaime, vienkiemis nebeminimas, gyveno 129 žmonės.

1910 m. turtingesni kaimo gyventojai buvo Fadiejus Gričas, turėjęs 79 dešimtines žemės, Petras Petryla, turėjęs 35 dešimtines (jis įsigijo palivarko žemes).

Į vienkiemius Tarvydų kaimas išsiskirstė 1914 m. Karpiai negailėjo savo buvusiems baudžiauninkams balotos, krūmai apaugusios žemės. Tada turtingiausi kaimo ūkininkai buvo: Jonas Motiekaitis, Petro sūnus, per 40 dešimtinių, Jurgis Jonaitis, Justino sūnus, 39 dešimtinės, beveik tiek pat – Bernardas Povilaitis, Justino sūnus. Kiek mažiau žemės turėjo Židoniai, Benešiūnai, Čepaičiai, Petraičiai, Plikioniai. Baukai, Cisevičiai ir kt.

1923 m. kaime buvo 37 ūkininkų sodybos su 215 gyventojų. Po Antrojo pasaulinio karo kaimas priskirtas Rozalimo apylinkei. Pokario metais gyventojų mažėjo: 1959 m. gyveno 135, 1979 m. – 98, 1987 m. – 54 žmonės. Pastaraisiais metais Tarvyduose buvo 33 gyventojai.

Kaime buvo vėjo malūnas.

1923 m. Tarvydų kaime gyveno 215 žmonių.

Po Antrojo pasaulinio karo Tarvyduose buvo įkurtas „Šviesiojo kelio“ kolūkis. Bet ne ilgai tarvydiečiai „žygiavo“ tuo šviesiuoju keliu: kolūkis už skolas buvo likviduotas, o žemės prijungtos prie Žvirblonių tarybinio ūkio. 1979 m. Tarvyduose gyveno 93 žmonės, XXI šimtmečio pradžioje kaime buvo 33 gyventojai.

O Mažupė toliau teka šiaurės kryptimi, nežymiai krypdama į šiaurės rytus. Ji kerta vadinamąjį bajorkelį, apie 3 km kelią, jungusį Tarvydų kaimą su Tirkšlionių akalica. Mokslinėje literatūroje akalica iš lenkiško žodžio *okolica* reiškia smulkių bajorų ar tik lenkiškai kalbančių žmonių sodžių. Bajorkaimiai labiausiai buvo paplitę Vidurio ir Šiaurės Vakarų Lietuvoje. Tai padrikos gyvenvietės, su netvarkingais žemės sklypeliais prorėžiuose. V. Balčiūnas tarpukaryje rašė, kad bajorkaimiai senesnės kilmės už kaimus: *„Jų gyventojai – smulkūs bajorai (šlėkta), seniau buvo privileijuotas luomas. Šio luomo atstovai dar didžiųjų Lietuvos kunigaikščių laikais ir paskiau, per amžių grandinę, už įvairias karines ir kitokias valstybines tarnybas įgijo asmens ir turto privileijų. Šis smulkiųjų*

bajorų luomas taip pat išvengė baudžiamos ir jos padarinių ūkininkams nepatogumų.“

Istoriniuose šaltiniuose Tirkšlionių bajorkaisiais minimas nuo 1585 m. Jis paminėtas ir 1789 m. iliustracijoje.

1882 m. Kauno gubernijos žemvaldžių sąrašė yra nemažai Tirkšlionių bajorų. Turtingesni iš jų buvo: Juzefa Rajūnienė. Ignacijaus dukra, turėjusi 58 dešimtines dirbamos ir 4 dešimtines netinkamos dirbti žemės bei 10 dešimtinių miško; Antanina Sondaga, Leonardo dukra, turėjo 38 dešimtines dirbamos žemės, 3 dešimtines nedirbamos ir 4 dešimtines miško; miestietis Teodoras Dobkevičius, Jono sūnus, turėjo čia per 33 dešimtines dirbamos ir daugiau kaip dvi dešimtines netinkamos dirbti žemės bei dvi dešimtines miško; Suzana ir Antonina Liudkevičiūtės, Leonardo dukros, turėjo per 35 dešimtines dirbamos ir beveik 7 dešimtines nedirbamos žemės, o taip pat 5 dešimtines miško; Simonas Liudkevičius, Liudviko sūnus, turėjo 33 dešimtines dirbamos ir 13 dešimtinių nedirbamos žemės bei 7 dešimtines miško. Mažesnes valdas turėjo Pošakinskiai, Jaroševičiai ir kt.

1910 m. turtingesni žemvaldžiai buvo: Adomas ir Ignacijus Liutkevičiai, Adomas Zavdskis, Marcelijus Simonaitis, Fiodoras Dobkevičius.

Beje, 1892 m., be akalicos, minimas ir dvaras. Bet čia galimas toks atvejis, kai dvaru įvardytas didesnis ūkis. 1902 m. dvaras nebeminimas, o tuo metu kaime gyveno 89 žmonės.

Tirkšlioniškiai į vienkiemius pradėjo skirstytis 1913 m., bet sutrukdė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Išsiskirstyti baigė 1921 m.

1923 m. Tirkšlionių dvare buvo trys ūkiai su 38 gyventojais, o kaime – 16 ūkių su 126 žmonėmis. Nuo 1923 m. iki 1949 m. kaime veikė pradinė mokykla. Po Antrojo pasaulinio karo kaimas priklausė Klovainių apylinkei.

1959 m. kaime gyveno 121, 1979 – 98, 1987 m. – 57 gyventojai. XXI a. pradžioje kaime gyveno 28 žmonės.

Pasiekusi Gačionių kaimo laukus, Mažupė pasuka į rytus. Čia įteka kairysis intakas Šakynė. Upelio vardas kilęs iš lietuviško žodžio *šaka* „*upės, ežero atsišakojimas*“. Tai gana dažnas hidronimas. Dabar Šakynė –

bevardis kanalas. O upelio vardas priskirtas dešiniajam intakui – didesniajam kanalui, iškastam melioruojant laukus ir jungiančiam Tirkšlionių, Pašakių kaimų laukų kanalų sistemą.

Gačionių kaimas yra kairiajame krante. Čia Mažupės pakrantėse žmonės jau gyveno pirmaisiais mūsų eros amžiais. Tai liudija tas faktas, kad šalia kaimo kapinių būta pilkapių su akmenų vainikais, kuriuos paminėjo archeologai F. Pokrovskis, P. Tarasenko. Apie 1935 m. dar buvo maždaug 10 apardytų pilkapių. Tais pačiais metais buvo užrašytas pasakojimas, kad senovėje čia buvęs aukuras, o vieta vadinama *Pagonių kapais*. Pilkapiai sunaikinti 1966–1967 metais lyginant drenuotus laukus. Radiniai neišliko.

Rašytiniai šaltiniai apie kaimą mus pasiekė iš gerokai vėlyvesnio laikotarpio. Gačionių kaimas kūrėsi XVIII a. Klovainių dvaro žemėje. Pradžioje kaime buvo tik dvi dubos (sodybos). Kaimas minimas 1892 m. 1902 m. jame gyveno 66 žmonės. 1921 m. Gačionių kaimas išskirstytas į vienkiemius. 1923 m. kaime buvo 18 ūkininkų sodybų su 87 gyventojais.

Po Antrojo pasaulinio karo kaimas priskirtas Klovainių apylinkei. Pradžioje priklausė „Aktyvisto“, vėliau – „Artojo“ kolūkiams. 1956 m. įkurtas Gačionių tarybinis ūkis, kuris sustambintas užėmė 3028 ha plotą. Gačionių kaimas tapo centrine ūkio gyvenvieta. 1955 m. atidarytas pašto skyrius, 1964–1986 m. veikė medicinos punktas. 1949 m. į Gačionis iš Tirkšlionių perkelta pradinė mokykla, vėliau išaugusi iki aštuonmetės. Dabar veikia pagrindinė mokykla. 1959 m. buvo 72, 1979 m. – 202, o 1985 m. – 196 gyventojai. 2004 m. Gačionyse gyveno 385 gyventojai.

Suirus kolūkinei sistemai, įsikūrė Gačionių žemės ūkio bendrovė auginanti rapsą, grūdinius augalus.

Toliau Mažupės kelyje – dešiniajame krante įsikūręs Pašakių kaimas. Pastaraisiais metais čia gyvena tik 8 gyventojai. 1789 m. dokumentuose paminėta Pašakinės akalica. Dabar sunku nustatyti, ar tai tie patys Pašakiai, ar prie Daugyvenės intako Šakos buvusi kita gyvenvietė. Bet iš šio kaimo laukų ištekančias Puziniškio-Jokubonių miškų upelis Šakelė, ir priešais kaimo laukus Gačionyse tekėjęs kairysis Mažupės intakas Šakynė, leidžia teigti,

kad čia ir buvo minėtas Pašakinės bajorkaimis. Akalica minima ir 1892 m. 1923 m. kaime buvo 14 ūkių su 91 gyventoju.

Mažupė trumpam krypteli į pietryčius, bet, pasiekusi Puziniškio-Puodiškių miškų masyvą ir pasipildžiusi iš Sinkonių laukų per Pašakius atitekančiu intaku, vėl staiga pasuka į šiaurę. Tikriausiai šis pirmas jos kelyje didesnis, dabar jau bevardis, intakas anksčiau ir vadinosi Šaka ar Šakelė. Pokario metais suregulius kanalų sistemą, Šakele įvardytas miškuose esantis kanalas.

Kairiajame Mažupės krante – Laimučiai. Senasis kaimo pavadinimas Karpiškiai, kilęs nuo čia buvusių Karpių valdų. Tokiu vardu kaimas pateko į archeologinę literatūrą. F. Dubois de Montpereux, M. Balinskis, F. Pokrovskis nurodo Karpiškių dvaro laukuose buvus dvi pilkapių grupes su 110 pilkapių. Beje, F. Dubois de Montpereux XIX a. pradžioje keliolika pilkapių kasinėjo. XX a. pradžioje pilkapių jau nebebuvo, bet šalia kaimo kapinių buvo aptinkama žmonių kaulų ir radinių. 1909 m. čia kasinėjo daktaras J. Basanavičius. Rasti II, VI–VII amžių dirbiniai liudija apie seną kaimo praeitį.

Plotas šalia kaimo kapinių buvo sunaikintas 1958–1959 m. kasant žvyrą.

Karpiškiai į literatūra pateko ir kaip lobio radimo vieta – apie 1905 m. Karpiškių dvaro tarnas sode iškasė skrynelę su monetomis.

Rašytiniai šaltiniai Karpiškius pamini tik XVIII amžiuje. Antai 1789 m. Karpiškių palivarkas priklausė Elžbietai Hanienei. 1882 m. savininkais nurodyti dvarininkai Andriejus ir Teodoras Montvilos, Andriejaus sūnūs. Jų valdą sudarė 358 dešimtinės dirbamos ir 28 dešimtinės netinkamos dirbti žemės bei 72 dešimtinės miško. Dvaras minimas 1892 m. Dvare buvo vėjinis malūnas. 1902 m. nurodyta, kad dvare gyveno 27, o malūne – 11 žmonių. 1923 m. Karpiškių dvare buvo vienas ūkis su 70 gyventojų.

Tarpukariu vykdant žemės reformą, išdalintose Karpiškių dvaro žemėse įsikūrė Laimučių kaimas. Karpiui buvo paliktas dvaro centras su 80 ha žemės. Vėliau Karpis tą žemę pardavė Libauskui. Jo šeima sovietmečiu buvo ištremta į Sibirą. 1940 m. kaime buvo 13 sodybų. XXI a. pradžioje kaime buvo 26 gyventojai.

Kaimo kapinaitėse palaidotas daktaras Jonas Leonas Petkevičius (1829–1909).

Dešiniajame Mažupės krante būta Gesvių kaimo. Būta, nes 2001 m. čia gyventojų nebebuvo. Kaimo miškelyje buvo senos apleistos kapinaitės. Kaimas minimas 1892 m. 1923 m. buvo 15 ūkių su 75 gyventojais..

Pasiekusi Puodiškių kaimo laukus, Mažupė vėl nežymiai krypsta į šiaurės rytus, o prieš pat kaimą pasuka į rytus.

Puodiškių miške, ties Gesvių kaimu, pakili vieta vadinama *Vaidula*. Pasakojama, kad toje vietoje vaidendavęsi.

Puodiškių kaimas įsikūręs kairiajame Mažupės krante. Rašytinių šaltinių apie šį kaimą nedaug. J. Bielinis, remdamasis 1785 m. Karpių valdų inventoriumi, rašo, kad čia buvo 8 ūkiai, bet Benediktas Karpis 6 panaikino ir įkūrė palivarką. Liko tik Špokausko ir Jasiūno ūkiai. 1845 m. Karpių dvaro inventoriuje Klovainiai užrašyti su Beržynų, Podiškių (Puodiškių) kiemais bei Čelkių, Smilgių, Perskilių palivarkais.

1892 m. čia buvo palivarkas ir kaimas. 1902 m. kaime gyveno 39, dvare – 23, eigulijoje – 5 žmonės. 1923 m. dvare gyveno 77 žmonės.

Pastaraisiais metais Puodžiškiuose (Puodiškiuose) buvo tik 7 gyventojai.

O Mažupė pasuka į šiaurę, prateka rytine Puodiškių palauke, pasiekusi Spilgių kaimo laukus, ties Klovainių–Deglėnų keliu, vėl pasuka į rytus. Čia Mažupės kanalo plotis 5 m, gylis – nuo 0,3 iki 0,4 m.

Spilgiai yra kairiajame Mažupės krante. Pasakojama, kad Spilgių pavadinimas kilęs nuo žodžio *spygliai*. Mat seniau čia augo daug spygliuočių medžių. Lietuvos žemės vardyne minimas akmenuotas kalnas, vadinamas *Gaidziakalniu*. Pasakojama, kad ten tarp krūmų buvęs didelis akmuo, prie kurio girdėdavę giedant laukinius gaidžius.

Žinomos tik XIX a. rašytinės žinios apie kaimą. 1892 m. buvo Spilgių kaimas ir viensėdis. Kaimas buvo didelis. 1902 m. kaime gyveno 123 žmonės, o vienkiemyje (jis įvardytas palivarku) buvo 7 gyventojai. 1923 m. Spilgių palivarke gyveno 20 žmonių, o kaime buvo 26 ūkiai su 132 gyventojais. Tarpukaryje Spilgiuose buvo pradžios mokykla.

2005 m. Spilgių kaime buvo 30 gyventojų.

Mažupė trumpam pakrypsta į pietryčius, o jos dešiniajame krante plyti jau nebegyvenamo Sitkūnų kaimo laukai. J. Kly-

kūnas rašė, kad archeologinių radinių randama aplink Šnūrų pelkę, daugiausia prie Šnūrų ir Sitkūnų kaimų kapelių. Į archeologijos paminklų sąrašą buvo įrašytas senkapis su IX–XII a. griautiniais kapais.

Kaimo laukuose buvo *Melido kalnas*, kuriame žmonės matydavę vaikstant žvakutes.

Per kaimą ėjęs kelias, vadinamas *Bruku*. Senoliai pasakodavę, kad jį išgrindusi švedų kariuomenė, grįždama į Švediją. Vienas gyventojas netgi matęs kelyje akmenį su raidėmis ir skaitmenimis...

Sitkūnų kaimas yra 1892 m. sąrašė. Pasak J. Bielinio, kaimiečiai bylinėjasi su Karpiais dėl 15 dešimtinių ganyklų, nes ponas „*nori ant sodžiaus ganykliu miszko sargą pastatyti*“, kuris saugotų Puodiškių dvaro mišką.

1902 m. Sitkūnų kaime gyveno 170 žmonių. (Beje, dokumente įrašyti du Sitkūnų kaimai su tokiu pat gyventojų skaičiumi). 1923 m. Sitkūnuose buvo 19 ūkininkų sodybų su 110 gyventojų.

Mažupė kaktomuša susiduria su savo dešiniu oju intaku Dergėla, atitekėjusia iš Aukštakiškio miškų, per Šermukšnių durpyną prabėgusia rytiniu Puodiškių miško pakraščiu,

surinkusia Sitkūnų balų vandenį. Dėl upelio vardo kilmės kalbininkai aiškinimų nepateikia, todėl čia galimas ryšys su platesniu indo-europiečių prokalbės kontekstu. Susijungusi su Dergėla, Mažupė vėl staiga pasuka į šiaurę.

Trumpam Mažupė skiria Pakruojo ir Pasvalio rajonus.

Žemupio vingiai Pasvalio rajone

Kairiajame krante – Pakruojo rajono Spilgių kaimo laukai, o dešiniajame krante – Pasvalio rajono kaimas Pagirnupiai, kuriame 2005 m. buvo vienas gyventojas. Pavadinimas kilęs nuo kaimo laukais tekančio Girnupio (kairysis Meškerdžio intakas).

1789 m. minimas Pagirnupio, arba Vladislavovo, palivarkas, priklausęs Tadaui Pranckevičiui. Tų pačių metų liustracijoje Pagirnupiai vadinami akalica. 1882 m. nurodytas tik Dominyko Bačianskio, Juozapo sūnaus, dvarelis. Jo valdą sudarė 28,5 dešimtinės dirbamos ir dvi dešimtinės netinkamos dirbti žemės bei 0,5 dešimtinės miško. 1892 m. minimas tik kaimas. 1902 m.

kaime gyveno 57 žmonės. 1923 m. Pagirnupių kaime buvo 14 ūkių su 83 gyventojais.

Mažupė toliau teka į šiaurę. Abiejuose jos krantuose – dirbami laukai. O dar netolimoje praeityje čia būta kaimų: kairiajame krante – Bulvonių, dešiniajame – Voškonių.

XIX a. rašytiniuose šaltiniuose minimas Bulvonių palivarkas. 1902 m. jame gyveno 11 žmonių. 1923 m. Bulvonių (Bulvonių) palivarke buvo vienas ūkis su 16 gyventojų. 1986 m. kaimas išbrauktas iš gyvenamųjų vietų sąrašo.

Rašytiniuose šaltiniuose minimas Voskonėlių kaimas. 1902 m. jame buvo 33 gyventojai. 1923 m. kaimas jau vadinamas Voškoniais. Jame buvo 8 ūkiai su 34 gyventojais. 1982 m. Voškonių (Voskonių) kaimas išbrauktas iš gyvenamųjų vietų sąrašo.

Kairiajame Mažupės krante įsikūręs Senkonių kaimas. 1789 m. Senkonių dvarą kartu su Joniškėliu valdė Benediktas Karpis. 1845 m. valstybės patarėjo Eustachijaus Felicijonovičiaus Karpio sudarytame „Inventoriaus apraše“ Senkoniai užrašyti kartu su Norgėlų sodyba, pasėliais ir žeme bei Jakubonių palivarku. Senkoniai į istoriją pateko ir XIX a. antroje pusėje, kai Senkonių, kaip ir

Klovainių, Smilgių Karpio dvarų, valstiečiai po 1872 m. nesutiko pasirašyti su dvarininku naujų sutarčių. 1881 m. vėl kilo konfliktas su dvarininku dėl pievų ir draudimo ganyti miške.

1892 m. sąrašė minimas Senkonių dvaras ir kaimas. 1902 m. dvare gyveno 31, o kaime – 59 žmonės. 1923 m. Senkonių dvare buvo 3 ūkiniai vienetai su 53 gyventojais.

Dvarą iš F. E. Karpio pirkė Amerikoje užsidirbęs pinigų Bizumavičius. Jo sūnus Henrikas vėliau dirbo pas Karpiaus Joniškėlio ir Lavėnų dvarų administratoriumi, nuo 1937 m. Senkonių dvare tvarkytis pasamdė ūkvedį Igną Statkevičių.

Po Antrojo pasaulinio karo Senkonių kaime buvo įkurtas „Vairo“ kolūkis. 1951 m. jis sujungtas su Vildūnų kaime buvusiu „Vilties“ ir Norgėlų kaimo „Ryto“ kolūkiais. Pavadinimas liko „Rytas“.

Į Sibirą buvo ištremtos keturios norgėliškių šeimos (12 žmonių).

1986 m. Senkonių kaime buvo 4 sodybos su 9 gyventojais, o 2005 m. 4 sodybose jau gyveno tik 5 žmonės.

Mažupė, šiek tiek kryptelėjusi į rytus, toliau teka šiaurės kryptimi, išlaikydama tək-

mės greitį 0,2 m/sek. Tiesa, čia ji jau platesnė – kanalo plotis siekia 6 m, gylis – iki 1,2 m.

Nebėra kairiajame krante buvusių Čeniškių ir Čeniškėlių kaimų: 1982 m. abu jie išbraukti iš gyvenamųjų vietų sąrašo. 1892 m. sąrašė buvo vienas Čeniškių kaimas. 1902 m. kaime buvo 53 gyventojai. 1923 m. Čeniškių kaime buvo 9 ūkiai su 52 gyventojais, o Čeniškėlių – 8 ūkiai su 48 gyventojais.

Į Mažupę įteka kairysis intakas Lieknelis, surinkęs Senkonių ir Nakiškių kaimų laukų vandenį. Kalbininkai šio upelio vardą kildina iš lietuviško žodžio *lieknas*, t. y. *lanka, įlinkimas, dauba; šlapia klampi pieva, apaugusi krūmais ir skurdžiais medžiais, raistas*“. Dabartiniuose žemėlapiuose jis pavadintas Liekneliu I, nes yra dešinysis intakas Lieknelis II. Melioratoriams suregulavus kanalais vandens sistemą Lieknelio I intakais tapo Žvirgždupys ir Šilelė, anksčiau buvę Mažupės intakais.

Mažupė staiga pasuka į pietryčius, apjuosdama iš šiaurės dešiniajame krante esantį Norgėlų kaimą. Po šio posūkio upės tėkmė sulėtėja iki 0,1 m/sek. Norgėlų kaimo laukuose į Mažupę įsilieja jau minėtas dešinysis intakas Lieknelis II. Norgėlų kaimo

rytinėmis galulaukėmis į Mažupę atskuba dar vienas dešinysis intakas – Vingrelis, surinkęs Vildūnų kaimo vakarinių galulaukių vandenį. Jo vardo kilmę mūsų kalbininkai sieja su lietuvišku žodžiu *vingrus* „vingiuotas, išsukiojęs“.

Istorinės žinios apie Norgėlus mus pasiekia iš XVIII a.: 1789 m. Norgėlų palivarkas priklausė Jonui Rapolui Hanui. Dvaras minimas ir 1892 m. Tuomet Norgėlų palivarkas priklausė Karpiams, bet jį valdė Franskevičienė. Iš jos palivarką buvo išsinuomojęs P. Zaremba.

1897 m. Norgėlų kaime gyveno 109 gyventojai. 1902 m. kaime buvo 94 gyventojai, o viensėdyje (greičiausiai palivarke – aut. pastaba) gyveno 10 žmonių. Dar paminėtas ir Norgėlų užsienis su 5 gyventojais.

Norgėlų kaimas į vienkiemius išsiskirstė 1908 m. 1923 m. kaime buvo 21 ūkis su 196 gyventojais. Apie 1923 m. Norgėluose įsteigta pradžios mokykla. Kaime veikė gausi „Pavasario“ organizacija.

1949 m. Norgėlų kaimo ūkininkai buvo suvaryti į „Ryto“ kolūkį.

1950 m. įkurta Norgėlų biblioteka. 1959 m. į kaimą buvo atvesta elektra. 1970 m.

pastatyti kultūros namai. 1986 m. Norgėlose buvo 102 sodybos ir 261 gyventojas, 2005 m. – 121 sodyba bei 352 gyventojai.

Kairiajame Mažupės krante yra Katkūnai. „*Kaimo lauke guli akmuo su žmogaus kojos ir rankų pirštų ženklais*“, – tokius duomenis tarpukaryje pateikė J. Elisonas. 1971 m. vykdant melioraciją kaime akmuo buvo užkastas. Pasak J. Šliavo, žmonės prie akmens matydavo melsvą liepsnelę, lietaus metu pėdoje susirinkusiu vandeniu gydydavo karpas.

Kaime yra senkapiai.

1845 m. aprašytas Joniškėlio raktas su palivarkais. Katkūnų kaime tuomet buvo 132 reviziniai valstiečiai: 76 vyrai ir 56 moterys. Žemės buvo per 534 dešimtines.

1892 m. gyvenamųjų vietų sąrašė yra tik Katkūnų kaimas, palivarkas nebeminimas. Bet pagal 1888 m. valdų pasidalijimo aktą Benediktui Karpiui atiteko iš Katkūnų dvaro Puodiškių ir Spilgių fermos, Puodiškių, Šilų, Gesvių ir Sitkūnų kaimai ir t. t. Dvaras neminimas ir 1902 m. Tuomet kaime buvo 176 gyventojai.

1923 m. Katkūnuose buvo 28 ūkiai su 148 gyventojais. 1986 m. 35 sodybose gyveno

98 žmonės, o 2005 m. buvo 33 sodybos su 98 gyventojais.

Pokario metais į Sibirą buvo ištremta 14 kaimo gyventojų (6 šeimos).

Katkūnų kaimo laukuose į Mažupę įteka nedidelis kairysis intakas Dubija. Pasak hidronimų specialisto A. Vanago, upelio vardas siejamas su lietuviškais žodžiais: *dubti*, t. y. „*darytis dubiam, rastis įdubai, linkti; klimpti. Smegti, grimzti*“ ; *dubus* „*įdubęs, įduobtas, gilus*“; *dubė* : „*įdubimas, slėnys*“.

Mažupė suka į rytus, Lepšynės miško link, matyt, tam, kad prisijungtų savo didžiausią dešiniąjį intaką Meškerdį, atitekėjusį iš pietų pro Vildūnų kaimą. Šio didžiausio Mažupės intako vardą kalbininkai kildina iš lietuviško žodžio *meška*, t. y. „*lokys*“, *meškulė, meškutė*. Meškerdys prasideda Jakubonių miškuose. Jo intakai – Šakynė, Girnupis, Raistelis, Snitėja, Buojus I, Buojus II ir M-I.

Pasipildžiusi Meškerdžio vandenimis, Mažupė vėl pasuka į šiaurę. Dešinėje plyti Lepšynės miškas (1156 ha).

Toliau Mažupės kelyje – Pamažupiai.

Negalime teigti, kad I. Sprogio sudarytame senųjų dokumentų išrašė paminėti Pamažupiai, tai dabartinis Pamažupių kaimas.

Pamažupiais galėjo būti įvardyta bet kuri gyvenvietė, tuo metu buvusi prie Mažupės. Todėl dabartinių Pamažupių pradžios ieškosime XVIII amžiuje. 1789 m. iliustracijoje paminėti du Pamažupių palivarkai: Igno Cibovičiaus Mančių, arba Pamažupio, ir Onos Bialeckienės Pamažupio, arba Andruškonių. Iš jau minėto 1845 m. Joniškėlio rakto aprašymo matyti, kad Pamažupių kaime buvo per 68 dešimtines žemės, 18 revizinių valstiečių: 9 vyrai ir 9 moterys.

1882 m. pravoslavus dvarininkas Konstantinas Liaskovskis, sūnus Konstantino, Pamažupių dvarelyje turėjo 30 dešimtinių dirbamos ir 1 dešimtinę nedirbamos žemės bei 10 dešimtinių miško. 1892 m. buvo Pamažupių dvaras ir kaimas. 1902 m. kaime gyveno 204 žmonės, sodyboje (dvare) – 12.

1916 m. Mažupės kraštą pasiekė dėmėtoji šiltinė. Sirgo Narteikių, Katkūnų, Pamažupių kaimų žmonės. Daug jų, taip pat ir pamažupiečių, mirė.

1923 m. Pamažupiuose buvo 52 ūkiai su 236 gyventojais.

1949 m. Pamažupių ir Katkūnų kaimuose susikūrė „Stalino keliu“ kolūkis. 1959 m. Pamažupiuose gyveno 205 žmonės. 1986 m.

čia buvo 89 sodybos su 174 gyventojais, o 2005 m. 80 sodybų gyveno 146 žmonės.

Nuo seno čia gyvena Gegeckai, Kukuriai, Margiai, Mosteikos, Nakvosai, Tenteriai, Tinteriai, Norgėlos. Pamažupiuose gyveno ir kūrė liaudies meistras Stanislovas Gegeckas (1873–1940).

Pamažupių kaimą humoreskų knygoje „Linksmieji Pamažupiai“ įamžino rašytojas Vytautas Misevičius.

Kaime yra hitlerizmo aukų paminklas: palaidoti tarybiniai karo belaisviai, nužudyti 1942–1943 m.

Mažupė kerta kelią Pasvalys–Šiauliai, už kurio prasideda Joniškėlis – vienintelis miestas Mažupės kelyje.

Istoriniuose šaltiniuose Joniškėlis minimas nuo XVII a.: 1606 m. dvarininko Martyno Švobos testamente įrašytas Janiškių kaimas. XVII šimtmetyje čia atsirado dvaras, buvo pastatyta medinė bažnyčia. XVIII a. pirmajame ketvirtyje dvarą įsigijo Karpiai, su kuriais ir susijusi tolimesnė vietovės istorija. Jiems valdant įkurtas miestelis pavadintas Joniškėliu.

Kadangi Joniškėlis tapo šios Karpių giminės lizdu, jie daug prisidėjo prie Joniškėlio miesto gerovės. Karpių giminėje buvo nemažai

pasižymėjusių žmonių: Benediktas Karpis (1734–1804) buvo Lietuvos-Lenkijos valstybės Seimo narys, jo sūnus Ignacas (1780–1809) – Tadeušo Kosciuškos sukilimo dalyvis, Felicijonas Steponas Karpis (1821–1888) buvo renkamas Kauno ir Panevėžio apskričių bajorų maršalka.

1790–1792 m. Benediktas Karpis pastatė Švč. Trejybės bažnyčią. Išlikęs pasakojimas, kad jaunystėje B. Karpis netyčia užmušęs brolių. Kai jis nuvykęs į Romą prašyti popiežiaus atleidimo, popiežius atgailai prisakė pastatyti bažnyčią, kad ji būtų matoma nuo dvaro rūmų prieangio, o nužudytojo brolio palaikus įmūryti aukštai ties altoriumi. Visa tai turėjo dvarininkui priminti jo baisią nuodėmę... Tik vėlesnės Karpių kartos perkėlė karstą į kitą vietą. Dar pasakojama, kad plytas bažnyčios statybai iš už dviejų kilometrų buvusios plytinės baudžiauninkai tiekė gyvu konvejeriu...

Karpių rūpesčiu 1808 m. pastatyta mokykla, o 1810 m. – ligoninė. Felicijonas Karpis 1858 m. įsteigė Žemės ūkio mokyklą-mokomąją fermą. Dvare buvo pavyzdinis galvijų ūkis.

1859 m. Joniškėlyje buvo bažnyčia, sinagoga, mokykla, ligoninė, malūnas. 1897 m.

Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis, Joniškėlyje gyveno 747 gyventojai.

Pirmojo pasaulinio karo metais kraštą okupavę vokiečiai įkūrė Joniškėlio „kreisą“ – apskritį. Kovų su bolševikais metu Joniškėlyje įsikūrė „mirties batalionas“.

1918–1919 m. Joniškėlis buvo apskrities centras. Jam priklausė šie valsčiai: Pašvitinio, Kriukų, Pakruojo, Linkuvos, Žeimelio, Klovainių, Joniškėlio, Vaškų, Pušaloto, Pumpėnų, Pasvalio, Saločių, Krinčino ir Daujėnų. 1918 m. įsteigtas paštas. 1919 m. spalio mėnesį apskrities centras iš Joniškėlio perkeltas į Pasvalį.

Tarpukaryje Joniškėlyje veikė dvi lentpjūvės, malūnas su stacionarine elektrine. 1939 m. buvo 29 privačios krautuvės ir vienas vartotojų kooperatyvas. 1938 m. atidaryta nauja siaurojo geležinkelio atšaka Panevėžys–Joniškėlis. 1930 m. 5 km nuo Mažupės žiočių, dešiniajame krante prie gelžbetoninio tilto priešais bažnyčią, buvo įsteigta Joniškėlio vandens matavimo stotis. Postas veikė apie 10 metų. Prižiūrėjo valsčiaus sargas Stasys Kaiša.

1923 m. Joniškėlio dvare buvo 2 ūkiniai vienetai su 369 gyventojais. Joniškėlio mokykloje – 1 ūkis su 60 žmonių, mieste – 4 ūkiai

su 530 gyventojų, o Joniškėlio geležinkelio stotyje 1 ūkiniame vienete gyveno 8 žmonės. 1940 m. mieste buvo apie 1000 gyventojų.

Antrojo pasaulinio karo metais, 1942-aisiais, pradėjo veikti plytinė.

Po karo Joniškėlis tapo rajono centru. 1944 m. mieste gyveno 1411 žmonių. Joniškėlio rajonas panaikintas 1959 m.

1961 m. atidaryta nauja vidurinė mokykla.

1986 m. dokumentuose jau skiriamas Joniškėlio kaimas ir miestas: kaime buvo 178 sodybos su 402 gyventojais, o mieste – 1625 gyventojai. 2005 m. kaime gyveno 312, o mieste – 1432 žmonės.

Mažupė vingiuoja miesto teritorija. Pats Joniškėlis taisyklingai išplanuotas išilgai Mažupės ir Linkuvos–Pušaloto vieškelio. Ant dešiniojo Mažupės kranto išsirikiavo miesto įžymybės – dviaukščiai mokyklos ir ligoninės rūmai su tarp jų iškilusia bažnyčia, naujosios ir senosios kapinės.

Senosiose, arba mūrinėse, kapinėse yra Karpių giminės koplyčia-mauzoliejus, kapinėse palaidotas kunigas literatas Antanas Bartkevičius, miręs 1894 m., buvęs žemės ūkio viceministras Feliksas Grigaliūnas (1870–

1939), aukštas šlifluoto granito kryžius žymi Holmų giminės kapus.

Priešais kapines – paminklas laisvės kovose žuvusiam karininkui Jonui Stapulioniui.

Šiuo metu apleistas mokyklos pastatas, o tai garsioji 1808 m. vasario 29 d. I. Karpio testamentu įsteigta mokykla.

Šalia jos – Joniškėlio Švč. Trejybės bažnyčia. Ji stačiakampio plano, su apside, barokiniu bokštu. Vidus 3 navų, atskirtų pilioriais. Yra 6 altoriai. Joniškėlio parapija įsteigta 1752 m.

Kitoje bažnyčios pusėje – senoji ligoninė. Joje dirbo gydytojas, Vilniaus universiteto auklėtinis Adolfas Abichtas (1793–1860), net 37 metus joniškėliečius gydė Jonas Leonas Petkevičius (1829–1909). Būtent čia, ligoninėje buvusiam gydytojo bute, baigusi mokslus Mintaujoje, daraktorauti 1879 m. pradėjo Gabrielė Petkevičaitė-Bitė (1861–1943). Joniškėlyje ir jo apylinkėse lietuviškus laikraščius ir knygas platino Bitės suorganizuotas būrelis.

Neatsitiktinai miesto centre šiai garsiajai švietėjai stovi paminklas (aut. A. Dimžlys), o miesto vidurinė mokykla pavadinta jos vardu.

Joniškėlis – publicisto, prozininko Vytauto Misevičiaus (1924–1994) gimtinė.

Mažupė „lenda“ po siaurojo geležinkelio tiltu ir pasiekia Joniškėlio dvarą.

Dvaro ansamblis išsidėstęs abipus Mažupės. Išlikę XVIII a. pabaigoje – XIX a. pabaigos pastatai (apie 20). Ansamblis formavosi daugiau kaip 200 metų, todėl jame yra baroko, klasicizmo, romantizmo ir istorizmo bruožų. XIX a. pabaigoje sodybą projektavo vokiečių kilmės architektas Franciskas Lemanas. Dvaras susijęs su italų kilmės dvarininkų Karpių gimine, kuri šį kraštą valdė nuo XVII a. iki Antrojo pasaulinio karo (paskutinė savininkė M. Karpienė 1941 m. išvyko į Vokietiją).

Joniškėlio dvaras garsėjo ir stipriu ūkiu. Nuo 1874 m. į Joniškėlio dvarą pradėti įvežti galvijai iš Olandijos, vėliau – iš Rytų Prūsijos. Dvare ant Mažupės kranto buvo vandens malūnas, gelumbės (milo) ir drobės fabrikas, gaminantis dvaro ir palivarkų reikmėms, alaus darykla.

1922 m. vykdamas žemės reformą iš dvaro buvo atrėžta 200 ha žemės ir išdalyta sklypeliais po 0,3 ha privatiems asmenims kurtis.

1894 m., dvaro ekonomu dirbo Gabrielius Landsbergis-Žemkalis (1852–1916).

Dabar dvaro rūmuose įsikūrusi Joniškėlio bandymų stotis.

Mišraus stiliaus 34,1 ha ploto parkas žaliuoja abipus aukštų Mažupės krantų. Išlikę dvi tiesios medžių alėjos, trys tvenkiniai. Priešais rūmus yra netaisyklingos formos parteris. Parkas pasižymi augmenijos įvairove, o dvaro klestėjimo laikais buvo vienas turtingiausių ir gražiausių parkų Lietuvoje.

Ne veltui Joniškėlio parką savo romane „Ad astra“ įamžino G. Petkevičaitė-Bitė: *„Dvaro rūmai ir juos apstoję milžinai medžiai stovėjo, lyg žadą užkandę. Iš tolimesnės parko erčios kilo vien tylus šlamėjimas, lyg sunkus atsidūksėjimas“* arba *„Parkas su savo tiesiomis alėjomis, kelis šimtus metų jau žaliavusiais ažuolais, uosiais, gražiomis aikštėmis, gražiu pavėsiu dienos šviesoje dar didesnę įspūdį darė Elzei. [...] Visas skardis šypsojosi krūmais ir plačialapiais žolynais, o viršum visų galvų vėdavo išbėginių beržų laibutės šakelės...“* Rašytoja paskyrė dėmesio ir Mažupei: *„Žuvytės mažėlytės plaukiojo ramiai. Beržo šakelės, prisilenkusios prie pat vandens,*

siūbuodamos šnibždėjo savo slėpiningas pasakas...“

Paslaptingas Joniškėlio dvaro parkas. V. Misevičius pateikė pasakojimą, kad prieš audrą naktimis po parką laksto Benedikto Karpio šmėkla, kapstosi po ažuolais. Mat Karpui sodinant parką, medžiai išdžiūdavę. Tada kuprotas tarnas Tadeušas Pšibeckis pataręs ponui, kad medžiai neprigis, kol nebus palaistyti dvylikos merginų ašaromis ir devynių kūdikių krauju. Ponas tai įvykdė: mirtinai nuplakė 12 merginų ir nužudė 9 baudžiauninkų pirmagimius. Parkas sužaliavo, bet mirštančių merginų ir kenčiančių motinų prakeiksmas nedingo: negailestingas ponas kęs pragaro kančias, kol žaliuos Joniškėlio dvaro parko ažuolai. Todėl, vos tik ištrūkęs iš velnių, ponas lekia į parką griauti ažuolų, maldauja perkūno pagalbos...

Palikusi paslaptingąjį parką, Mažupė nuvingiuoja laukais Mūšos link.

Paskutinis kaimas Mažupės kelyje – Narteikiai. Bene pirmą kartą kaimas paminėtas jau mūsų minėtame 1606 m. M. Švobos testamente: jis Švobiškio evangelikų reformatų bažnyčiai užrašė kelis kaimus, tarp jų ir Narteikius. Kaimas minimas ir 1892 m. gy-

venamųjų vietų sąrašė. 1902 m. kaime gyveno 124 žmonės. Kaime buvo Venislovų vėjo malūnas. Buvo akmuo su dubeniu.

Kaimo augimui daug reikšmės turėjo žemės ūkio mokyklos įkūrimas. Mokyklos projektą parengė Švietimo apygardos architektas Bykovskis, per 1902 m. mūrinę mokyklą pastatė rangovas iš Kauno Rabinavičius. Keitėsi mokyklos tipai: tarpukaryje – žemesnioji žemės ūkio mokykla, po Antrojo pasaulinio karo – technikumai, bet išliko neabejotina įtaka Narteikių augimui. 1961–1964 m. buvo pastatytas naujas erdvus mokomasis korpusas.

Čia mokėsi ir kuri laiką dirbo biologas profesorius Povilas Snarskis (1888–1968), 1905–1906 m. mokėsi vėliau tapęs garsus mokslininkas habil. dr. Stanislovas Mastauskis (1890–1978). Tarp technikumų absolventų – ilgametis žemės ūkio ministras Medardas Grigaliūnas, filosofas Romualdas Grigas, Panevėžio rajono garbės pilietis Alfonsas Giedraitis.

Jei 1923 m. Narteikių kaime 21 ūkyje gyveno 149 žmonės, tai 1986 m. 210 sodybų gyveno 556 žmonės. 2005 m. čia buvo 207 sodybos su 538 gyventojais.

Narteikiuose Mažupė baigia savo beveik 40 km ilgio kelią šiaurės Lietuvos lygumomis ir įteka į Mūšą.

Šaltiniai ir literatūra

1. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław, Warszawa, Kraków. – 1992. – T.3. – P.55-59.
2. Balčiūnas V. Lietuvos kaimų žemės tvarkymas. – Kaunas. – 1938. – P.108.
3. Basalykas A. Lietuvos upės. – Vilnius. – 1956. – P.46.
4. Bukauskienė T. Pedagogė Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. – Vilnius. – 1988. – P.10-11.
5. Būtėnas P. Apie Joniškėlio Karpiaus // Gimtasai kraštas. – 1936. – P.43-49.
6. Būtėnas P. Ekskursija į Joniškėlį, Pasvalį ir Biržus // Panevėžio apygardos balsas. – 1943 03 26.
7. Čerbulėnas K. Joniškėlis // Tiesa. – 1969 04 27.
8. Čerbulėnas K. Joniškėlio ansamblis // Statyba ir architektūra. – 1973. – Nr.2. – P.30-32.
9. Daugyvenės kraštas / Parengė V. Šernas. – K. – 1998. – P.485-494, 494-496, 504-505, 532, 534-536,
10. Elisonas J. Archeologinių ir šiaip įdomių, tiek Panevėžio apskrities, tiek kitų artimų apylinkių, vietų sąrašas, kurį yra surinkę Panevėžio valstybinės gimnazijos mokiniai // Švietimo darbas. – 1925. – Nr.4. – P.306, 310, 315, 321.

11. Endzinas A. Specialiojo mokslo raidos Lietuvoje bruožai. – Vilnius. – 1974. – P.147-155.
12. Endzinas A. Žemės ūkio mokykla Joniškėlyje // Žemės ūkis. – 1968. – Nr.7. – P.32.
13. Gačioniai // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.1. – Vilnius. – 1985. – P.560.
14. Gačioniai // Visuotinė lietuvių enciklopedija. – T.6. – Vilnius. – 2004. – P.315.
15. Gailiušis B., Jablonskis J., Kovalenkoviėnė M. Lietuvos upės. Hidrografija ir nuotėkis. – Kaunas. – 2001.
16. Gračkalnis E. [E. Prascevičius]. Pociūnų tarybinio ūkio upeliai // Komunizmo aušra. – 1984 06 13.
17. Ignotas Karpis // Žymių žmonių testamentai. Nuo antikos iki šių laikų. – Vilnius. – 2002. – P.64.
18. Isokas G. Lietuvos gamtos paminklai. – Vilnius. – 1995. – P.192-193.
19. Istoriszki pritikimai isz ukininku gyvenimo Lietuvoje. Ju praeitė ir ateitė./ Bielinis J. – V. – 1899. – P.38-45
20. Ištrauka iš Panevėžio apskrities žemės tvarkytojo metinės darbų atskaitos apie išskirstytus dvarus Panevėžio apskrityje 1924 metais // Panevėžio balsas. – 1925 01 01.
21. Ivanauskas E. Lietuvos pinigų lobiai. Paslėpti 1390–1865 metais. – Vilnius. – 1995. – P.332.
22. Jasaitis J. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. – Vilnius. – 1972. – P.25-47.
23. Johanszkiele // Słownik geograficzny królewstwa Polskiego i innych krajów

- słowianskich. – T.3. – Warszawa. – 1882. – P.598.
24. Joniškėlio parkas // Mūsų girios. – 1961. – Nr.4. – Virš. p.4.
 25. Joniškėlis // Lietuvių enciklopedija. – T.9. – Boston. – 1956. – P.483-485.
 26. Jučas M. Baudžiavos irimas Lietuvoje. – Vilnius. – 1972. – P.203-205.
 27. Jučas M. Lietuvos parapijos XV–XVIII a. – Vilnius. – 2007. – P.172.
 28. Jučas M., Mulevičius L., Tyla A. Lietuvos valstiečių judėjimas 1861–1914 metais. – Vilnius. – 1975. – P.21, 90, 93, 247.
 29. Jukna P. [P. Juknevičius]. Iš Kiaužerių praeities // Tėvynė. – 1990 01 27.
 30. Juknevičius P. Joniškėlio dvaras – plačios Karpių giminės rezidencija // Panevėžio rytas. – 1996 08 08.
 31. Juknevičius P. Kiaužerių akmenys // Krašto paveldas – 7. Konferencijos, skirtos Tarp-tautinei kultūros paminklų apsaugos dienai paminėti, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2007. – P.5-6.
 32. Juknevičius P. Kiaužerių akmenys su žalčio atvaizdu ar paukščio pėdomis – miške netoli Smilgių // Panevėžio rytas. – 1995 06 09.
 33. Juknevičius P. Kiaužerių akmenys // Tėvynė. – 2007 06 20.
 34. Juknevičius P., Kuskas R., Urbanavičius V. Kiaužerių k. akmuo su „paukščio pėdomis“ (Panevėžio raj., Smilgių apyl.). Archeologinių tyrinėjimų ataskaita / Mašinraštis – 1987. –

- Lietuvos istorijos instituto Rankraščių skyrius.
– B.905.
35. Juknevičius P. Pagoniška šventvietė Kiaužeriuose? // Tėvynė. – 1989 11 04.
 36. Juknevičius P. Smilgių apylinkės upeliai // Tėvynė. – 1991 05 07.
 37. Juknevičius P. Smilgių krašto dvarai // Tėvynė. – 1999 10 20.
 38. Jurkštas V. P. Joniškėlio orkestras // Darbas. – 1984 03 13.
 39. Kazitėnas A. Joniškėlio žemės ūkio mokykla – 100 // Lietuvos aidas. – 1999 06 05.
 40. Kazlauskas A. Joniškėlio apylinkėse // Darbas. – 1977 09 10-17.
 41. Kazlauskas A. Joniškėlio Igno Karpio žemės ūkio mokykla // Joniškėlis. – Vilnius. – 2007. – P.653–669.
 42. Kazlauskas A. Joniškėlio žemės ūkio mokykla // Žiemgala. – 1999. – Nr.1. – P.29-31.
 43. Kazlauskas A. Laiko niekas nesulaiko. Pasvalio kraštas: įvykiai, žmonės. – Pasvalys. – 2008. – P.22-26, 44-45, 67-70, 73-76.
 44. Kazlauskas A. Narteikiai ir narteikiečiai // Darbas. – 1980 02 26
 45. Kazlauskas A. Sena mirė, nauja gimė // Darbas. – 1985 12 28.
 46. Kilkus K. Ką byloja upių vardai // Kultūros barai. – 1991. – Nr.4. – P.8-13.
 47. Klykūnas J. Šis tas iš mūsų senovės // Švietimo darbas. – 1926. – Nr.6. – P.755-757.
 48. Kšenavičius A. Joniškėlio istorinė raida nuo įsikūrimo iki 1941 m. // Ekonominė ir istorinė-

- etnografinė Joniškėlio apylinkės charakteristika. – Vilnius. – 1880. – P.7-20.
49. Kudaba Č. Lygumoje prie Mažupės // Darbas. – 1984 04 16, 21; Tarybinė moteris. – 1984. – Nr.9. – P.2–3; Panevėžio balsas. – 1984 07 07.
 50. Kultūros paminklų, esančių Žemaitijos dvaruose inventorizacijos knyga. Bronšteino rankraštis. 1898–1914, 1921 // Lietuvos nacionalinis muziejus. – S. g. Nr. – R.392. – L.82-83.
 51. Kviklys B. Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija. – T.4. – Chicago, Illinois. – 1984. – P.178-181.
 52. Kviklys B. Mūsų Lietuva. – T.2. – Vilnius. – 1991. – P.600, 702-706.
 53. Labauskas K. Joniškėlio dvaro parkas // Žiemgala. – 2000. – Nr.2. – P.26-31. – Tas pat // Joniškėlis // Vilnius. – 2007. – P.609-620.
 54. Laimučiai // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.2. – Vilnius. – 1968. – P.280.
 55. Lietuvos apgyventos vietos. Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. – Kaunas. – 1925. – P.179, 180, 181, 294, 295.
 56. Lietuvos dvarai. Dviejų tomų žinynas / I. Semaškaitė. – T.1. – Vilnius. – P.208-210.
 57. Lietuvos kultūros ir gamtos paminklų atlasas. – Vilnius. – 1991. – P.44-49.
 58. Lietuvos savivaldybės 1918–1928 m. Savivaldybių įsikūrimo ir pirmojo dešimtmečio darbų apžvalga. – Kaunas. – 1928. – P.29.
 59. Lietuvos TSR archeologijos atlasas. – T.3. – Vilnius. – 1977. – P.37, 51.

60. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. – Vilnius. – 1973. – P.72, 150, 267, 270, 399-400.
61. Lelis J. Seniausia kaimo ligoninė Lietuvoje // Darbas. – 1986 01 11.
62. Lukšionytė N., Tauras A. Joniškėlis // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.2. – Vilnius. – 1986. – P.130-131.
63. Lukšionytė-Tolvaišienė N. Karpių dvaras Joniškėlyje // Žiemgala. – 1999. – Nr.2. – P.130-140.
64. Maksimaitienė O. Panevėžio miesto istorija. – Panevėžys. – 2003. – P.32, 34, 35.
65. Matulis R. Istoriniai akmenys. – Vilnius. – 1990. – P.69, 126.
66. Mažupė // Lietuvių enciklopedija. – T.18. – Boston. – 1959. – P.44.
67. Mažupė // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.2. – Vilnius. – 1968. – P.540.
68. Mažupė // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.3. – Vilnius. – 1987. – P.181.
69. Meysztowicz A. Karpiowie herbu własnego. – Wilno. – 1907.
70. Meysztowicz W. Gawędy o csasach i ludziach. – Londyn. – 1986. – P.88-91.
71. Misevičius V. Linksmieji Pamažupiai: kaimo paradokasai. – Vilnius. – 1990.
72. Misevičius V. Seno parko paslaptys // Švyturys. – 1957. – Nr.16. – P.11-12.
73. Misius K., Šinkūnas R. Lietuvos katalikų bažnyčios. – Vilnius. – 1993. – P.279.
74. Motiekaitis K. Iš Mediniškių dvaro praeities // Gimtinė. – 2006. – Nr.11. – P.8.

75. Motiekaitis K. Iš Tarvydų kaimo istorijos // Gimtinė. – 2005. – Nr.6.
76. Motiekaitis K. Tarvydų kaimas ir jo apylinkės XVI–XXI a. – Vilnius. – 2006.
77. Mulevičius L. Kaimas ir dvaras Lietuvoje XIX amžiuje. – Vilnius. – 2003. – P.222, 246, 390, 406, 407, 413.
78. Narbutas A. Baudžiava Sinkonių dvare // Panevėžio tiesa. – 1966 01 18.
79. Navadvorskienė R. Norgėlai // Joniškėlis. – Vilnius. – 2007. – P.776-781.
80. Nezabitauskas A. Baudžiovos laikai Joniškėlyje // Darbas. – 1967 08 24.
81. Nezabitauskas A. Karpiškių-Laimučių pilkapiai // Auksinė varpa. – 1964 08 06.
82. Obelienius J. Lietuvos TSR vandens turistų keliai. – Vilnius. – 1972. – P.181.
83. Oškiniš L. Mūsų upelių vardai // Darbas. – 1982 02 16.
84. Pamažupiai // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.2. – Vilnius. – 1968. – P.752.
85. Panevėžio apskrities dvarų ir kaimų, numatytų išparceliuoti bei išskirstyti 1925 m. sąrašas // Panevėžio balsas. – 1925 05 21.
86. Pasvaliečiai – knygų autoriai. Bibliografinis sąvadas – Pasvalys. – 1997. – P.10, 179-181.
87. Petkevičaitė-Bitė G. Ad astra. – Vilnius. – 1967.
88. Petkevičiūtė D. Joniškėlio Karpių biblioteka ir Laurynas Ivinskis // Bibliotekų darbas. – 1986. – Nr.9. – P.33-34.
89. Petravičius J. [P. Juknevičius]. Matarakų, o gal Kiaužerių? Tėvynė. – 1993 04 08–11.

90. Prapiestienė R. Joniškėlio valsčiaus gamtos ypatumai // Joniškėlis. – Vilnius. – 2007. – P.71-74.
91. Prascevičius E. Gražioji Daugyvenė // Radviliškio kraštas. – 2008. – Nr.2. – P.54-56.
92. Ptakauskas J. Gačionių tarybinis ūkis // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.1. – Vilnius. – 1985. – P.560.
93. Račiūnas P. Joniškėlio kraštas // Užaugau Pasvaly. – Vilnius. – 1997. – P.431-467.
94. Rostworowski E. Karp Benedykt // Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – T.12/1. – Z.52. – Wrocław–Warszawa–Kraków. – 1966. – P.91-92.
95. Rostworowski E. Karp Ignacy // Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – T.12/1. – Z.52. – Wrocław–Warszawa–Kraków. – 1966. – P.93.
96. Sąrašas pramonės ir amatų įmonių esančių Smilgių valsčiaus ribose // Panevėžio apskrities archyvas. – F.10-R. – Ap.1. – B.28. – L.33.
97. Semaškaitė I. Dvarai. Spindesys ir skurdas. Lietuvos dvarų likimai. – Vilnius. – 2008. – P.132-133.
98. Sabaitė B. S. Joniškėlio dvaro istorija // Joniškėlis. – Vilnius. – 2007. – P.76-129.
99. Semaškaitė I. Lietuvos pilys ir dvarai. Istorijos ir legendos. Architektūros bruožai. – Vilnius. – 2003. – P.70-72.
100. Sliesoriūnas F. 1830–1831 metų sukilimas Lietuvoje. – Vilnius. – 1974. – P.429, 434.

101. Šidiškis T. Velniakalnių kraštas. – Vilnius. 2009. – P. 25-26, 63, 65-66, 96, 105, 107, 108.
102. Tarasenka P. Lietuvos archeologijos medžiaga. – Kaunas. – 1928. – P.128, 144, 151, 156, 181.
103. Tarasenka P. Pėdos akmenyje. – Vilnius. – 1958. – P.70, 77.
104. Tarvydai // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.2. – Vilnius. – 1988. – P.277.
105. Tauras A. Mūsų parkai. – Vilnius. – 1989. – P.89-93.
106. Tirkšlioniai // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.2. – Vilnius. – 1988. – P.321.
107. Tyla A. 1905 metų revoliucija Lietuvos kaime. – Vilnius. – 1968. – P.166, 211, 232, 242.
108. Vaitkevičienė L. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Joniškėlyje // Joniškėlis. – Vilnius. – 2007. – P.589-605.
109. Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. – Vilnius. – 1981. – P. 93, 190, 208, 212, 324, 385-386, 397.
110. Vanagas V. Lietuvių rašytojų sąvadas. – Vilnius. – 1987. – P.299, 392.
111. Visa Lietuva. Informacinė knyga 1931 metams. – Kaunas. – 1931. – P.364.
112. Volkaitė-Kulikauskienė R. Linksmučių (Parkruojos raj., Šiaulių srit.) kapinyno 1948 m. tyrinėjimų duomenys // Lietuvos istorijos instituto darbai. – T.1. – 1951. – P.279-314.
113. Афанасьев Д. Материалы географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Ковенская губерния. – Санкт – Петербург. – 1861. – С.731.

114. Алфавитный список землевладельцев Ковенской губернии. Издание 2-е. Ковно. – 1889. – С.23, 36, 123, 165, 206, 212, 277, 281, 301, 322, 336, 344, 381, 401, 446, 458, 494, 524, 571.
115. Алфавитный списокъ населённыхъ мѣст Ковенской губерніи. – Ковно. – 1903. – С. 278, 288, 306, 307, 312, 318, 324-325, 334, 343, 348, 351, 354.
116. Довгяло Д. Поневежская старина (1585–1587). – Вильно. – 1910. – С.5.
117. Географический словарь жемайтской земли XVI столѣтія составленный по 40 актовым книгам Россіенского земского суда архивариусом Виленского центрального архива древнихъ актовыхъ книгъ – губерний Виленской, Ковенской, Гроденской и Минской Иваномъ Яковлевичемъ Спрогисом. – Вильна. – 1888. – С.193.
118. Гуковсий К. Поневежский уѣзд. – Ковна. – 1898. – С.48, 60-61, 72.
119. Покровский Ф. Археологическая карта Ковенской губернии. – Вильна. – 1899. – С.59.
120. Списокъ населённыхъ мѣст Ковенской губерніи. – Ковна. – 1892. – С. 195, 197, 206, 207, 208, 211, 216, 219, 220, 221, 224, 225, 227, 228, 232, 233, 234, 236, 238, 240.
121. Списокъ частныхъ землевладельцевъ Поневежского уезда составлень въ 1910 году // Kauno apskrities archyvas. – F.I-18. – Ар.1. – В.36.

Santrumpos

Īsumā

Mūsas upes labās puses pietekas, Mazupes („Mazā upe“), garums nepārsniedz 37,5 km, taču tā šķērso četru Ziemeļlietuvas rajonu teritorijas: Radviliškas, Paņevežas, Pakruojas un Pasvalisas. Šī upīte sākas pie Kibildžas ciemata un tek dienvidu – ziemeļu virzienā. Savā ceļā tā šķērso Kiauzerias, Mediniškias, Tarvidas, Tirkšļonias, Gačionias, Laimučias, Norgelas, Pamazupes ciematus, Jonišķelu pilsētu un pie Narteikias ciemata ietek Mūsā. Šīs upes krastos atrodas kultūrvēstures mantojuma objekti.

Ievērojamas labās puses pietekas: Dergela, Mešķerdis; kreisās puses: Liekņelis, Šakine.

Summary

The right tributary of the river Musa is Mazupe. It is only 37,5 km long, but it flows in four regions of Lithuania: Radviliskis, Panevezys, Pakruojis and Pasvalys. The beginning of the river Mazupe is in the fields

of Kibildžiai, than it flows across the village Kaizeriai, Mediniskiai, Tarvydai, Tirkšlioniai, Gacioniai, Laimučiai, Norgelai, Pamazupiai, Joniskelis town and in the village Narteikiai it fall into Musa. Aside this river bank we can find a lot of hitorical and culture heritage.

The bigger tributaries are these: right ones – Dergela and Meskerdys, left ones – Lieknelis and Sakyne.

Résumé

L'affluent droit de la Mūša – Mažupė, c'est une rivière longue juste de 37,5 km. qui traverse quatre régions du nord de la Lituanie de Radviliškio, de Panevėžio, de Pakruojo et de Pasvalio. Une rivière qui prend sa source dans les champs de Kibildžiai, puis coule vers les villages de Kiaušerių, de Mediniškių, de Tarvydų, de Tirkšlionių, de Gačionių, de Laimučių, de Norgėlų, de Pamažupių. La rivière de Mūša coule entre la ville de Joniškėlis et par le village de Narteikių. Le long de la côté de la Mūša on peut voir beaucoup de monuments historiques et du patrimoine culturel. Les principaux affluents de la rivière droit sont Dergėla et Meškerdys et

ceux de la rivière gauche sont Lieknelis et Šakynė.

Resumen

Mažupė es el afluente derecho de la Mūša de 37,5 kilómetros de largo. Mažupė atraviesa las regiones de Radviliškis, Panevėžys, Pakruojis y Pasvalys. El río comienza en los campos de Kibildžiai y continua su viaje hacia los pueblos de Kiaušerių, Mediniškių, Tarvydų, Tirkšlionių, Gačionių, Laimučių, Norgėlų, Pamažupių, ciudad Joniškėlis. En el pueblo Narteikiai el río se fusiona en Mūša. Sobre las orillas de Mažupė hay objetos numerosos del patrimonio cultural.

Afluentes más grandes de Mažupė son los siguientes: la sala derecha Dergėla y Meškederys; la sala izquierda Lieknelis ir Šakynė.

Sommario

Mažupė è un fiume di lunghezza pari a 37,5 chilometro, affluente di destra di Mūša.

Mažupė attraversa le regioni di Radviliškis, Panevėžys, Pakruojis e Pasvalys. Il fiume inizia nei settori di Kibildžiai e prosegue il relativo viaggio verso i villaggi di Kiaužerių, Mediniškių, Tarvydų, Tirkšlionių, Gačionių, Laimučių, Norgėlų, Pamažupių, città Joniškėlis. Esso si trova in Mūša nella regione di Nerteikiai. Ci sono numerosi oggetti di eredità culturale sopra i puntelli di Mažupė.

I più grandi affluenti di Mažupė sono i seguenti: la parte di destra Dergėla e Meškėderys; la parte di sinistra Lieknelis e Šakynė.

Zusammenfassung

Der rechte Zufluss des Flusses Muscha ist Mazupe. Er ist zwar nur 37,5 km lang, fließt aber durch vier Bezirke Nord-Litauens: Radvilischkis, Panevezys, Pakruojis, Pasvalys. Angefangen vom Dorf Kibildžiai, fließt er weiter durch die Dörfer Kiauzeriai, Medinischkiai, Tarvydai, Tirkschlioniai, Bacioniai, Laimuciai, Norgelai, Pamazupiai, die Stadt Jonischkelis und im Dorf Narteikiai mündet er in die Muscha. Am Ufer der Mazupe

befinden sich historische und kulturelle Objekte.

Die größten Zuflüsse sind: von rechts - Dergela und Meschkerdys, und von links - Lieknelis und Schakyne.

Резюме

Правый приток Мушы речка Мажупе (Маленькая река) невелика, всего 37,5 км., но пересекает территорию четырёх районов северной Литвы: Радвилишского, Паневежского, Пакруойского и Пасвальского. Беря начало в окрестностях деревни Кибильджяй, она течёт с юга на север, протекает через деревни Кяужеряй, Мединишкяй, Тарвидай, Тиркшлёняй, Гачёняй, Лаймучяй, Норгелай, Памажупяй, город Йонишкелис и деревни Нартейкяй впадает в Мушу. На берегах реки расположены объекты культурного и исторического наследия.

Значимые правые притоки: Дяргела, Мяшкердис; левые: Лекнялис, Шакине.

Trumpai apie autorius

Petras Juknevičius, istorikas, Panevėžio rajono savivaldybės administracijos vyr. specialistas paveldui.

Karolina Trebaitė, Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto studentė.

ir talkininkes

Rūta Juknevičiūtė, Barcelonos verslo mokyklos EAE (EAE Business school, Barcelona) marketingo ir verslo valdymo magistrantė.

Justina Panavaitė, Vytauto Didžiojo universiteto Ekonomikos ir vadybos fakulteto absolventė.

Kristīna Putinceva, Latvijos universiteto (Latvijas Universitāte) studentė.

Indrė Stirbytė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto studentė.

Deimantė Žostautaitė, Miuncheno Liudviko Maksimiliano universiteto Ekonomikos fakulteto (Ludwig Maximilian Universität Fakultät für Betriebswirtschaft) studentė.

Turinys

Įvadas.....	3
Schema	4
Trumpa upės charakteristika.....	5
Aukštupys Radviliškio ir Panevėžio rajonuose	7
Vidurupys – Pakruojo rajono lygumose .	12
Žemupio vingiai Pasvalio rajone	26
Šaltiniai ir literatūra	43
Santrumpos	53
Trumpai apie autorius	58

P. Juknevičius, K. Trebaitė. Mažupė.

Leidinyje pateikiami duomenys apie Mūšos dešinįjį intaką Mažupę. Trumpai aprašomi jos pakrantėse išikūrę kaimai, Joniškėlio miestas, minimi paveldo ir lankytini objektai. Yra schema, literatūros sąrašas, reziumė anglų, ispanų, italų, latvių, prancūzų, vokiečių, rusų kalbomis.

UDK 910.4:796.5(474.5)

Ju 56

Redaktorius Petras Juknevičius

Korektorius Visvaldas Tebeliškis

Dizainerė Andromeda Blaževičiūtė

Maketavo Svetlana Jerpylio

Angliškas tekstas Justinos Panavaitės

Schema ir rusiškas tekstas Petro Juknevičiaus

Ispaniškas ir itališkas tekstas Rūtos Juknevičiūtės

Latviškas tekstas Kristinos Putincevos

Prancūziškas tekstas Indrės Stirbytės

Vokiškas tekstas Deimantės Žostautaitės

Tiražas 200 egz.

Išleido ir spausdino UAB „Tėvynė“

Savanorių a. 12, Panevėžys.

Tel/Faks. (8-45) 436713, el.p. uzsakymas@ltprint.lt

Panevėžys 2009.

ISBN 978-609-95085-4-2

Autoriai privačiame kolekcininko
K. Sakalausko muziejuje

Tai ketvirtoji buvusio mokytojo
ir jo buvusios mokinės knygelė apie upelius.

Prieš tai išleista:

„Įstras“ (2007 m.)

„Juoda“ (2008 m.)

„Juosta“ (2008 m.)

9 786099 508542